
Ocene in poročila

Filip Čuček, Uspehi spodnještajerskih Slovencev v Taaffejevi dobi. Gospodarske, socialne, kulturne in politične razmere na Spodnjem Štajerskem v času Taaffejeve vlade (1879-1893). Zgodovinsko društvo Celje, Celje, 2008, 340 strani, ilustr.

Priznajmo si: v Sloveniji komaj kdo ve, kdo je bil Eduard von Taaffe. Če bi postavili to vprašanje za milijon evrov na televizijskem kvizu, organizatorjem prav gotovo ne bi bilo treba izplačati denarja. Pa vendar je bil pomemben človek, ki je celih 14 let kot ministrski predsednik krmaril politiko avstrijskega dela monarhije. In kar je najbrž za razvoj slovenskega nacionalizma najbolj pomembno - slovenski politiki kot delčku svojega "železnega obroča" je pustil zadihati. Ne sicer globoko, vendar dovolj, da se je razvijala naprej. Tisti načitanci, ki to obdobje poznajo vsaj megleno, pa povezujejo Taaffejevo ime z besedo drobtinica. V tem je seveda veliko resnice, politika Slovencev v tem obdobju je bila lahko samo drobtiničarska. Prebrisan Taaffe jim je zelo redko ponudil korenček, jih je pa zato toliko bolj pogosto strašil s palico ponovne nemškoliberalne prevlade. A vendar so bile te drobtinice za slovensko stvar v tej fazi nacionalne integracije ključnega pomena. No, Taaffe tudi v današnjem avstrijskem prostoru najbrž ni najbolj znana zgodovinska osebnost. Bil je pač tisti, ki je prekinil nemško liberalno vladavino s pomočjo konservativcev in Slovanov. Kar v Avstriji ne zveni ravno lepo. Še zlasti zato, ker velja v avstrijski javnosti nemški liberalizem za pozitivnega. Ne nazadnje imajo glavne politične struje avstrijskih Nemcev, ki so po 1918 prevladovale v Avstriji, svoje korenine ravno v razvalinah avstrijsko-nemškega liberalizma.

Filip Čuček si je za doktorsko nalogo zadal težko nalogo. Analizirati opisati in interpretirati slovensko nacionalno gibanje na Štajerskem v Taaffejevi dobi, ni mačji kašelj. Zavedal se je, da slovenske politike ni mogoče ločiti od gospodarskih in kulturnih razmer. Predvsem zato, kar gre za čas, v katerem je nacionalizem že zavzemal primat nad drugimi kolektivnimi identitetami, obenem pa se zadeve še niso ustalile. V zraku so visele različne rešitve "nacionalnega vprašanja" v avstrijskem delu monarhije, mnoge variante prihodnosti Slovincem niso bile naklonjene, mnoge pa Slovencev sploh niso priznavale. Liberalno vlado Adolfa Auersperga, ki je vladala med letoma 1871 in 1879, je v drugi polovici sedemdesetih let pretresal razdor v vrstah nemških liberalcev. Vroče debate ob potrditvi avstro-ogrške nagodbe leta 1876 so vlado potisnile v krizo. Ta je narasla v času vzhodne krize, ko so se "merodajni krogi" začeli zavzemati za priključitev Bosne in Hercegovine. Nemškoliberalna javnost je to idejo ostro zavračala: priključitev južnih, slovanskih območij, ki so jih skozi očala kulturne superiornosti nemški liberalci videli kot azijatska in barbarska, bi oslabila nemški vpliv v monarhiji. Le manjšina liberalcev je podpirala politiko dvora in vlade. Eduard Taaffe, dotedanji tirolski namestnik in cesarjev mladostni prijatelj, je zasedel mesto notranjega ministra v začasni Stremayerjevi vladi februarja 1879. Že v tem času se je trudil za bodočo vzpostavitev vlade brez nemških liberalcev, kar mu je po uspešnih pogajanjih s

češko opozicijo tudi uspelo. Ta se je po petnajstih letih abstinence odločila vrniti v državni zbor. Šibka parlamentarna večina je bila sestavljena iz Hohenwartovega, Poljskega in Češkega kluba in tako se je rodil znameniti "železni obroč desnice". Slovenci so kot del Hohenwartovega kluba končno presedlali na vladno stran.

V tem širšem političnem in ideološkem okvirju so se morali znajti tudi nosilci slovenskega nacionalizma na Spodnjem Štajerskem. Čuček je zagrizel tematiko na več koncih. Najprej je seveda natančno razložil politične razmere v monarhiji v času vzpostavljanja Taaffejevega obdobja, pri čemer se je naslonil na najnovejšo slovensko in tujo, še zlasti avstrijsko literaturo. V opisu Taaffejevega prevzema vladnega krmila in recepcije pri nemški in slovenski strani na Štajerskem pa je že pokazal dobro poznavanje slovenskega in nemškega časopisja, ki je takrat predstavljalo torišče političnega in obče družbenega dogajanja. Analiza časopisja se vleče skozi celotno knjigo, mnogi citati pa kažejo na duha tedanjega časa in govoriijo predvsem sami zase. Odnosi med slovenskimi in nemškimi veljaki, ki že prej niso bili idilični, so se z nastopom Taaffeja še zaostriili. Udeležba slovanskih in slovenskih politikov na vladni strani je spodnještajerske Nemce, ki so prevladovali v javnem življenju, začel plašiti. Nemški ustavoverci so maja 1880 na Dunaju ustanovili društvo Deutscher Schulverein, ki ni skrivalo nemškoasimilacijskih teženj. Čehi, politično najmočnejši slovanski narod v Cislajtaniiji, so s svojo centralno organizacijo odgovorili že istega leta, Slovenci pa so svoje Ciril-Methodovo društvo utemeljili leta 1885. Razširila se je ideologija "posestnega stanja", nacionalizem vseh vpletenih je počasi, a zanesljivo pridobival svojo moč. Razlika med "zgodovinskimi in nezgodovinskimi narodi", ki je bila še nekaj desetletij pred tem dokaj jasna, se je "na terenu" vse bolj topila. Vse glasnejše je postajalo geslo "svoji k svojim", politični boji so se začeli vpletati v vse pore organiziranega življenja. Čuček je pod drobnogled vzel delovanje slovenske politike v okrajnih zastopih, kar je bila v slovenskem zgodovinopisju do sedaj skoraj povsem neobdelana tema. Pri tem se je naslonil na novo gradivo iz arhivov v Gradcu. Okrajni zastopi so bili voljen organ, ki je bil po hierarhiji umeščen med občine in deželni zbor. Na Slovenskem so delovali le na Štajerskem, poznali pa so jih tudi na češkem in v Galiciji. Okrajni zastopi so kot samoupravni organi odločali predvsem o proračunu okraja, kar je lahko za lokalno skupnost pomembnejše od visoke politike v Gradcu in na Dunaju. Aktivisti slovenskega gibanja so se dobro zavedali, da je pomembna vsaka zmaga. Slovensko gibanje je bilo za časa Taaffeja na nekakšni prelomnici. Načrtno je delalo na tem, da si pridobi čim boljši položaj v gospodarskem, kulturnem in političnem življenju. Iz Čučkovega dela se lepo vidi, kako je "nacionalizacija" prodirala in terjala na vsakem koraku jasno opredelitev. Prijateljske vezi, osebne antipatije, izumljanje različnih tradicij, politične prevare, prestopi, prepričevanje z alkoholom, vaški pretepi, časopisna obtoževanja in predvsem kreiranja občutka ogroženosti - ki je imel lahko tudi zelo realno ozadje - vse to je postavljalo (sicer prehodne) meje med "našimi" in "njihovimi". "Narodni voditelji" so se zavedali, da si morajo srce svojega naroda šele pridobiti. To "srce naroda" pa je imelo na umu vse kaj drugega kot "slovenski narodni vzpon", recimo preživetje in osebne koristi.

Čuček nam odkriva dinamiko nacionalnih sporov na več ravneh. Ustanovitev slovenskega političnega društva leta 1882 je bilo posledica novega slovenskega zagona. Slovenska stranka je začela načrtno nastopati tudi na občinskih volitvah, še zlasti so si prizadevali vstopiti v občinske svete tistih občin, ki so imele večino

slovensko govorečega prebivalstva, a nemške občinske svete. Pri tem je bilo treba osvojiti tudi srca posestnic, ki so imele zaradi lastnine volilno pravico, vendar niso smele voliti osebno. Pridobivanje pooblaščenca je seveda proizvajalo čudovite volilne mahinacije. Veliko energije so slovenski voditelji porabili za deželnozborske volitve, vendar si zaradi prevlade nemškega prebivalstva v deželi niso delali velikih iluzij. Počivali niso tudi spodnještajerski slovenski poslanci v državnem zboru na Dunaju. Neprestano so zahtevali utelesitev jezikovne enakopravnosti, ki jim jo je "zagotavljala" ustava. Jezikovno vprašanje, ki je bilo Spodnjem Štajerskem problematično predvsem v sodstvu, upravi in šolstvu, je predstavljalo rdečo nit nacionalnih sporov. Jezik ni bil samo sredstvo za komunikacijo, igral je vlogo glavnega označevalca naroda. Da zadeve na terenu le niso bile jasne, dokazuje ravno obtoževanje nemškega in slovenskega nacionalističnega tiska. Medtem ko so slovenski mediji očitali nasprotnikom nemškutarstvo in zatajevanje slovenskih korenin, pa so nemški časniki Slovincem očitali, da nimajo kultiviranega jezika, knjižna slovenščina pa naj bi bila le nekakšna mešanica ruščine, hrvaščine in "kranjščine". Oboji so zatrjevali, da so deželo "posedli" prvi in da imajo zato do nje večjo pravico. Ker so se dobro zavedali, da lahko pravico zahteva samo močna skupina, so se slovenski aktivisti premišljeno lotili projekta slovenskega združenja in posojilništva (Miha Vošnjak). To se je iz leta v leto krepilo in je predstavljalo gospodarsko zaledje slovenskega gibanja.

V drugi polovici Taaffejevega obdobja so mu povzročali preglavice predvsem njegovi zavezniki. Njegov program je sicer še vedno temeljil na enakopravnosti avstrijskih narodov in na jezikovnem vprašanju, vendar z majhnimi koncesijami ni bilo mogoče nikogar zadovoljiti. Zato je občasno koketiral s pripadniki nemško-liberalnih struj. V tem obdobju se je razmahnil njegov socialni program, pri čemer je uporabil strategijo korenčka in palice. Po eni strani so hoteli umiriti "rdečo nevarnost" s policijskimi ukrepi, po drugi pa s socialno zakonodajo, ki je bila ena najboljših v tedanji Evropi. Proti koncu osemdesetih let so se dvigale nove politične sile: na eni strani antiliberalni krščanski socialci in na drugi socialdemokrati. Na Spodnjem Štajerskem pa so postajali vse bolj pereči mednacionalni spori. Po volitvah leta 1885 se je nemška politika znatno radikalizirala. Slovenci so nadaljevali boj za jezikovno enakopravnost, manjši uspehi pa so med nemštvom zbujaali občutek ogroženosti. Pravo eskalacijo nacionalizma pa je predstavljalo leto 1890, ko so ustanovili celjski Sokol in ko je imelo nemško društvo Südmark v Celju prvi letni občni zbor. Začelo se je obdobje ekscesnih dogodkov, ki so postali značilni za naslednja desetletja. Da se je bilo dogajanje najbolj vroče ravno v Celju, ni nenavadno, saj se je slovenska politika v začetku devetdesetih let skoncentrirala ravno na mesto ob Savinji.

Knjiga, ki temelji na ogromnem korpusu pregledanega (časopisnega in arhivskega) gradiva ter ustrezni literaturi, je pomemben prispevek k razumevanju štajerskih razmer v tem obdobju. Avtorja odlikuje natančnost in zavest o kompleksnosti razmer, kar je v našem času, ki ceni le "wikipedijsko" preprostost, še toliko bolj pomembno.

Marko Zajc